

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/1/2005

STOSUNEK DO INNYCH NARODÓW

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, STYCZEŃ 2005

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

W jednym z ostatnich sondaży¹ po raz kolejny pytaliśmy Polaków o sympatię i niechęć do innych narodów. Badaniem objęliśmy trzydzieści dwa narody, które w większości reprezentują kraje wchodzące w skład Unii Europejskiej, ale także naszych sąsiadów niebędących członkami Unii, jak również kilka największych narodów pozaeuropejskich.

Badani określali swój stosunek do poszczególnych narodów, zamieszczonych na przedstawionej im liście w porządku alfabetycznym, za pomocą 7-punktowej skali: od -3 (maksymalna niechęć) do +3 (maksymalna sympatia). Środek skali (0) oznaczał obojętność. Uzyskane w ten sposób dane przedstawiono w formie zagregowanej do trzech kategorii: sympatii (punkty na skali od +1 do +3), obojętności (0) i niechęci (od -1 do -3). Wskazuje to na zasięg sympatii bądź niechęci Polaków do danego narodu. Dodatkową informacją jest średnia sympatii, czyli średnia arytmetyczna punktów dodatnich i ujemnych przyznanych danemu narodowi. Miara ta uwzględnia także natężenie sympatii lub niechęci - wielkość średniej zależy bowiem nie tylko od tego, czy badany deklaruje sympatię bądź niechęć do danego narodu, ale też od tego, jaką siłę przypisał tym uczuciom, np. czy określił sympatię na +3 czy też tylko na +1.

¹ Sondaż „Aktualne problemy i wydarzenia” (175) przeprowadzono w dniach 3-6 grudnia 2004 roku na liczącej 973 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Tabela 1

Narody	Jak by Pan(i) określił(a) swój stosunek do innych narodów?				Średnie*
	Sympatia	Obojętność	Niechęć	Trudno powiedzieć	
	w procentach				
Włosi	50	33	11	6	+0,74
Czesi	49	32	14	5	+0,66
Hiszpanie	47	33	12	8	+0,68
Anglicy	46	32	17	6	+0,57
Amerykanie	45	32	20	4	+0,51
Francuzi	45	31	19	5	+0,48
Grecy	44	34	12	10	+0,62
Węgrzy	43	37	13	7	+0,59
Holendrzy	42	35	13	10	+0,60
Szwedzi	42	34	13	11	+0,59
Słowacy	41	35	16	8	+0,48
Irlandczycy	39	32	15	15	+0,55
Litwini	38	34	21	8	+0,34
Duńczycy	35	38	14	13	+0,45
Niemcy	33	30	34	3	-0,05
Finowie	32	36	16	16	+0,39
Japończycy	32	31	22	15	+0,25
Austriacy	31	39	21	9	+0,21
Słoweńcy	30	36	21	13	+0,23
Łotysze	29	34	23	14	+0,15
Ukraińcy	29	32	34	5	-0,11
Estończycy	26	35	21	18	+0,13
Bułgarzy	22	35	32	10	-0,19
Białorusini	21	33	37	8	-0,31
Chińczycy	20	30	37	13	-0,36
Żydzi	18	29	45	8	-0,67
Rosjanie	18	25	53	4	-0,72
Wietnamczycy	17	30	38	15	-0,42
Serbowie	15	30	40	16	-0,53
Romowie (Cyganie)	15	24	56	5	-1,01
Rumuni	14	24	54	8	-0,86
Arabowie	11	20	59	9	-1,20

* Średnie mierzone na skali od -3 (maksymalna niechęć) do +3 (maksymalna sympatia)

Najbardziej pozytywny stosunek mają Polacy do Włochów i Czechów. Sympatię do nich deklaruje co drugi badany. Niewiele rzadziej z sympatią spotykają się Hiszpanie i Anglicy, a także Amerykanie, Francuzi, Grecy, Węgrzy, Holendrzy, Szwedzi i Słowacy. Do wszystkich tych narodów sympatię deklaruje powyżej 40% Polaków, a niechęć - o ponad połowę mniejsza grupa. Równocześnie o narodach tych Polacy mają na ogół wyrobioną opinię, co najwyżej jedna dziesiąta (najczęściej jednak mniej) wskazuje odpowiedź „trudno powiedzieć”.

Do następnej grupy narodów zaliczyć można takie, w stosunku do których sympatia również przeważa nad niechęcią, jednak proporcje pozytywnych i negatywnych uczuć są bardziej wyrównane. Na ogół też więcej niż co dziesiąty Polak powstrzymuje się od określenia swojego stosunku do nich. Do tej grupy zaliczają się Irlandczycy, Litwini, Duńczycy, Finowie, Japończycy, Austriacy, Słoweńcy, Łotysze i Estończycy. W stosunku do wszystkich wymienionych dotychczas narodowości średnie sympatii Polaków mają znak dodatni.

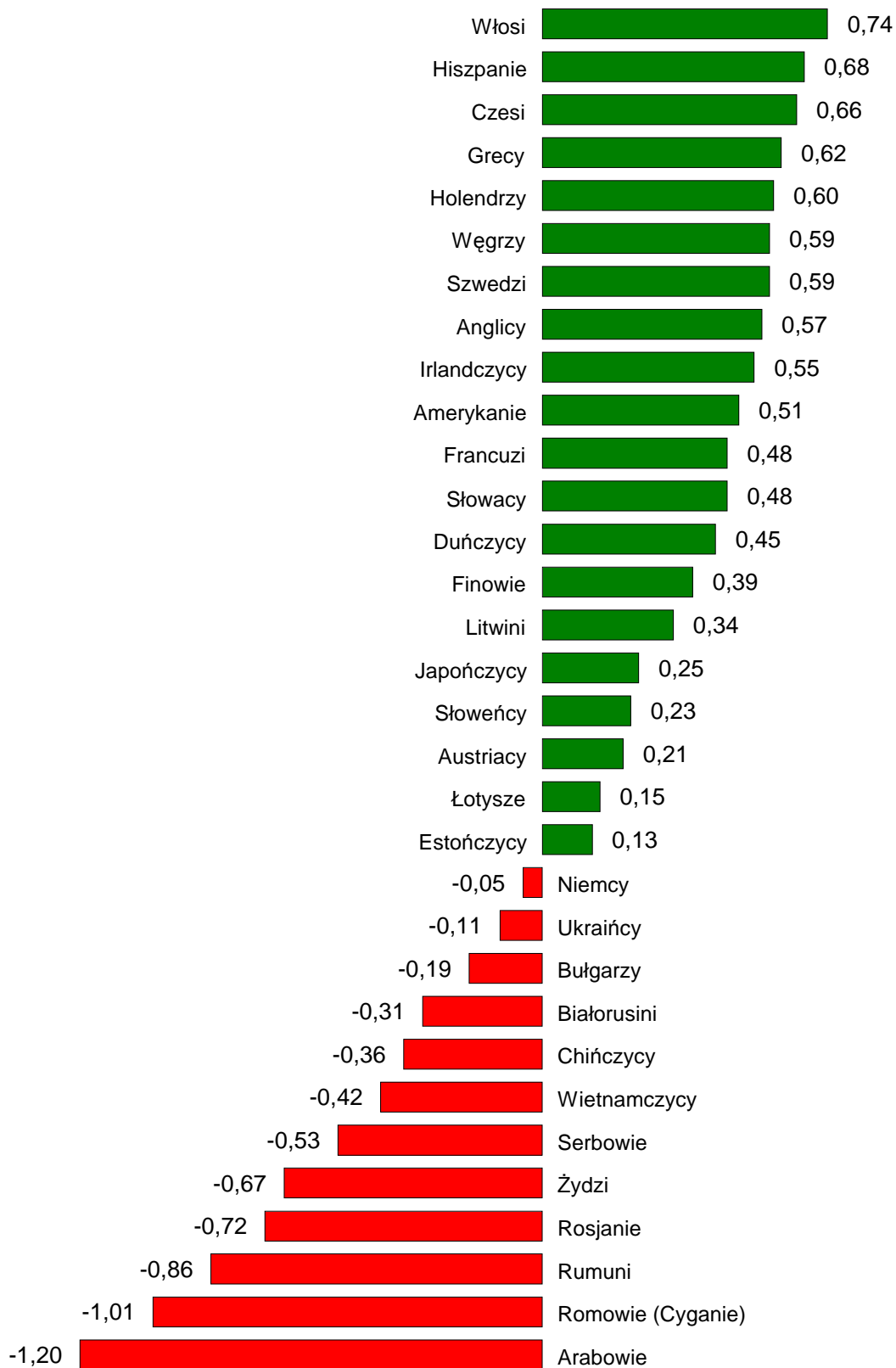
Odrębną pozycję zajmują Niemcy. W stosunku do nich Polacy dzielą się na trzy niemal równoliczne grupy: tak samo często jak sympatię deklarują niechęć, a tylko minimalnie rzadziej obojętność. Zarazem prawie wszyscy badani mają do nich wyrobiony stosunek (zaledwie 3% wskazań „trudno powiedzieć”). Średnia wartość na skali sympatii-antypatii do Niemców jest bardzo bliska zera, jednak ma znak ujemny.

Z kolei trzeba wyodrębnić narody, wobec których pozytywne i negatywne uczucia Polaków są stosunkowo wyrównane, lecz z przewagą niechęci. Są to Ukraińcy i Bułgarzy. Można tu też zaliczyć Białorusinów i Chińczyków, choć stosunek do nich jest bardziej jednoznacznie negatywny. Jeszcze bardziej krytycznie odnoszą się Polacy do Żydów, Wietnamczyków i Serbów - niechęć do nich wyrażają ponad dwukrotnie częściej niż sympatię.

Wreszcie w stosunku do czterech spośród trzydziestu dwóch uwzględnionych w badaniu narodów ponad połowa Polaków deklaruje niechęć, a zaledwie kilkanaście procent - sympatię. Są to Rosjanie, Rumuni, Romowie (Cyganie) i Arabowie.

RYS.1. STOSUNEK POLAKÓW DO POSZCZEGÓLNYCH NARODÓW

ŚREDNIE NA SKALI OD -3 (MAKSYMALNA NIECHĘĆ) DO +3 (MAKSYMALNA SYMPATIA)

Postawy wobec innych narodów, przejawiające się w deklarowaniu do nich sympatii lub niechęci, wynikają z jednej strony z osobistych obserwacji i doświadczeń z kontaktów z przedstawicielami tych narodów, z drugiej zaś opierają się na historycznie ukształtowanych i silnie zakorzenionych w zbiorowej świadomości stereotypach. Przedstawione tutaj dane dają podstawę do sformułowania hipotezy, że wspólną regułą rządzącą stosunkiem Polaków do innych narodów są dwa ogólne stereotypy, odzwierciedlające nasze aspiracje kulturowe i cywilizacyjne - stereotyp szeroko rozumianego Zachodu, do którego odnosimy się z sympatią, oraz równie szeroko pojmowanego Wschodu, do którego podchodzimy z dużą rezerwą, a nawet niechęcią. Nietrudno bowiem zauważyć, że nacje, w stosunku do których mniej lub bardziej wyraźnie przeważa sympatia, to najczęściej narody krajów Europy Zachodniej - Anglicy², Francuzi, Holendrzy, Irlandczycy, Austriacy, a także krajów skandynawskich - Szwedzi, Duńczycy, Finowie, oraz stosunkowo odległych krajów śródziemnomorskich - Włosi, Hiszpanie, Grecy. O narodach tych (oczywiście wraz z Amerykanami) można powiedzieć, że stanowią dla nas pozytywną grupę odniesienia - chcielibyśmy się do nich upodobnić, być zaliczani do ich grona, w potocznej świadomości bowiem uosabiają one rozwinięty, bogaty Zachód. Wraz z nimi wśród narodów darzonych sympatią znaleźli się nasi południowi sąsiedzi - Czesi, Słowacy, Węgrzy oraz Słoweńcy, jak również mieszkańcy krajów bałtyckich - Litwini, Łotysze i Estończycy. Charakterystyczne jest, że w tej szerokiej kategorii lubianych przez Polaków narodów zachodnich znaleźli się także Japończycy. Wskazuje to na decydującą rolę kryterium, ogólnie mówiąc, cywilizacyjnego w deklarowaniu sympatii do innych narodów.

Z drugiej zaś strony narody, w stosunku do których częściej deklarowano niechęć niż sympatię, to narody bałkańskie - Bułgarzy, Rumuni, Serbowie, nie mówiąc już o naszych wschodnich sąsiadach - Ukraińcach (mimo że w ostatnim czasie³ stosunek do nich znacznie się poprawił), a także Białorusinach, Rosjanach. W tej grupie znaleźli się również - w przeciwieństwie do Japończyków - Chińczycy, Wietnamczycy oraz Arabowie.

² W ankiecie posługujemy się potocznie przyjętym w języku polskim określeniem „Anglicy” jako synonimem właściwego dla mieszkańców Wielkiej Brytanii określenia „Brytyjczycy”.

³ Por. komunikaty CBOS: „Wpływ ostatnich wydarzeń na Ukrainie na stosunek Polaków do Ukraińców” oraz „Reakcje na wydarzenia na Ukrainie”, grudzień 2004.

Tabela 2. Zmiany **sympatii** do poszczególnych narodów

Narody	Wskazania respondentów według terminów badań										
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2001	2002	2003	2004
	w procentach										
Amerykanie	62	58	63	59	64	61	54	50	58	56	45
Anglicy	47	41	51	51	55	50	45	44	51	49	46
Arabowie	-	-	-	-	-	-	-	-	16	13	11
Austriacy	41	37	48	49	47	43	40	37	40	36	31
Białorusini	19	17	18	21	22	19	18	26	26	22	21
Bułgarzy	19	16	23	23	23	20	20	25	26	24	22
Chińczycy	-	-	-	-	-	21	19	22	26	22	20
Czesi	38	30	43	44	45	41	44	47	50	50	49
Duńczycy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	35
Estończycy	-	-	-	-	-	-	-	24	31	28	26
Finowie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	32
Francuzi	61	51	67	62	60	58	53	55	51	48	45
Grecy	-	-	-	-	-	-	-	43	44	45	44
Hiszpanie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	47
Holendrzy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	42
Irlandczycy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39
Japończycy	-	-	43	48	43	35	33	33	39	36	32
Litwini	24	22	35	36	36	29	30	36	38	36	38
Łotysze	-	-	-	-	-	-	-	26	29	29	29
Niemcy	23	26	35	43	38	32	31	32	38	36	33
Romowie (Cyganie)	-	6	10	12	10	10	13	17	15	16	15
Rosjanie	17	16	17	21	20	19	17	23	24	22	18
Rumuni	9	8	11	12	11	10	13	15	15	15	14
Serbowie	10	12	14	15	16	13	14	17	18	17	15
Słowacy	33	32	44	38	39	36	34	42	42	43	41
Słoweńcy	-	-	-	-	-	-	-	32	34	34	30
Szwedzi	44	40	53	52	49	43	41	44	46	48	42
Ukraińcy	12	9	14	16	15	13	16	19	22	19	29
Węgrzy	47	41	56	48	47	44	44	47	48	45	43
Wietnamczycy	-	-	-	-	-	20	21	23	24	19	17
Włosi	63	54	66	62	63	55	53	54	54	53	50
Żydzi	15	17	25	26	28	19	19	19	23	21	18

Tabela 3. Zmiany **niechęci** do poszczególnych narodów

Narody	Wskazania respondentów według terminów badań										
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2001	2002	2003	2004
	w procentach										
Amerykanie	9	13	10	9	6	10	12	14	12	17	20
Anglicy	16	20	17	13	12	16	15	18	15	19	17
Arabowie	-	-	-	-	-	-	-	-	54	60	59
Austriacy	19	20	20	12	14	17	18	21	19	25	21
Białorusini	47	49	53	50	46	48	50	40	36	44	37
Bułgarzy	41	43	42	39	39	41	40	36	30	35	32
Chińczycy	-	-	-	-	-	36	37	35	32	39	37
Czesi	28	32	25	22	19	22	18	15	15	18	14
Duńczycy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14
Estończycy	-	-	-	-	-	-	-	26	20	26	21
Finowie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16
Francuzi	9	13	8	6	8	11	11	9	12	19	19
Grecy	-	-	-	-	-	-	-	13	14	15	12
Hiszpanie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12
Holendrzy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13
Irlandczycy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15
Japończycy	-	-	21	16	18	23	24	22	21	25	22
Litwini	43	43	33	31	30	34	29	24	24	26	21
Łotysze	-	-	-	-	-	-	-	27	23	29	23
Niemcy	53	45	38	31	30	39	39	36	31	38	34
Romowie (Cyganie)	-	75	73	70	71	69	64	56	60	61	56
Rosjanie	56	59	59	57	53	55	57	47	43	49	53
Rumuni	66	68	68	70	66	66	63	56	55	58	54
Serbowie	55	51	57	49	44	50	48	42	42	45	40
Słowacy	27	27	22	21	22	26	21	15	17	20	16
Słoweńcy	-	-	-	-	-	-	-	21	18	23	21
Szwedzi	14	17	14	12	12	17	14	14	12	17	13
Ukraińcy	65	66	63	60	60	59	58	49	48	51	34
Węgrzy	18	21	14	16	16	20	15	15	14	19	13
Wietnamczycy	-	-	-	-	-	34	38	33	35	42	38
Włosi	6	12	8	7	8	11	11	8	10	12	11
Żydzi	51	47	45	41	41	48	49	47	46	47	45

Z tego schematu wyłamuje się jedynie stosunek do Niemców. Jest on bardziej złożony, gdyż z jednej strony Niemcy należą do kręgu rozwiniętych, bogatych krajów zachodnich, które Polacy darzą dużą sympatią, z drugiej jednak stosunki polsko-niemieckie obarczone są wyjątkowo dużym bagażem historycznych zaszłości. Dlatego też rozkład deklarowanej sympatii i niechęci w stosunku do Niemców odbiega od omówionego tutaj ogólnego schematu. Trzeba dodać, że w ciągu ostatniego dziesięciolecia deklaracje te zmieniały się bardzo dynamicznie. Na początku ubiegłej dekady zdecydowanie przeważała niechęć. Jednak w ciągu zaledwie kilku lat nastąpiła bardzo wyraźna zmiana - były okresy, kiedy notowaliśmy nawet przewagę sympatii do Niemców. Od paru lat proporcje deklarowanych uczuć w stosunku do nich są, ogólnie biorąc, wyrównane. Wydaje się, że na postawy wobec Niemców w bardzo niewielkim stopniu wpłynęły niedawne nieporozumienia związane z wystąpieniami „wypędzonych”. W ostatnich latach obserwujemy bowiem pewien spadek sympatii Polaków do Niemców, ale towarzyszy temu raczej wzrost deklaracji obojętności, a nie niechęci.

W porównaniu z rokiem ubiegłym bardzo wyraźnie zmienił się stosunek Polaków do dwóch spośród uwzględnionych w sondażu narodów: Amerykanów i Ukraińców. W odniesieniu do Amerykanów sympatia zmalała, a w odniesieniu do Ukraińców odwrotnie - wzrosła.

Zmiana stosunku do Ukraińców nie ogranicza się tylko do wzrostu sympatii i jeszcze wyraźniejszego spadku niechęci. Zarazem zwiększył się też optymizm co do pozytywnego rozwoju wzajemnych relacji między Polakami a Ukraińcami. Znajduje to proste wytłumaczenie w wydarzeniach, jakie w ostatnim okresie miały miejsce na Ukrainie, a które Polacy śledzili z dużym zainteresowaniem i życzliwością. Pisaliśmy o tym w odrębnych komunikatach⁴. Niemniej nadal w stosunku do Ukraińców niechęć przeważa nad sympatią.

Bardziej złożona jest próba odpowiedzi na pytanie, co spowodowało widoczny spadek sympatii do Amerykanów. Przez całe ubiegłe dziesięciolecie, odkąd badamy stosunek do innych narodów, Amerykanie niezmiennie cieszyli się sympatią ponad połowy Polaków, zajmując obok Włochów pierwsze lub drugie miejsce. Wprawdzie obecnie nadal znajdują się w czołówce najbardziej lubianych narodów, ale na wyraźnie dalszej pozycji, a deklarowana do nich sympatia jest o 11 punktów procentowych mniejsza niż przed rokiem. Można przypuszczać, że wynika to z dezaprobaty interwencji Stanów Zjednoczonych w Iraku.

⁴ Por. przypis 3.

Zapewne jednak nie jest to jedyna przyczyna. Ubiegłoroczny sondaż poświęcony stosunkowi do innych narodów realizowaliśmy bowiem po sześciu miesiącach od rozpoczęcia przez Stany Zjednoczone działań na Bliskim Wschodzie. Wprawdzie większość Polaków od początku była przeciwna interwencji amerykańskiej w Iraku, ale odsetek przeciwników tych działań wzrósł od grudnia 2003 roku do września 2004 zaledwie o kilka punktów⁵. Spadek sympatii do Amerykanów musi więc mieć także inne przyczyny. Może to być sprawa amerykańskich wiz dla Polaków, o czym w ostatnim okresie było bardzo głośno. Ponadto dopiero po przystąpieniu naszego kraju do Unii Europejskiej wymaganie od Polaków wiz, których nie potrzebują obywatele „starej” Unii, nabrało posmaku dyskryminacji. Należy jednak zauważyć, że spadkowi sympatii do Amerykanów towarzyszy nie tyle wzrost niechęci, ile częstsze deklarowanie obojętności.

Niewielkie, kilkupunktowe spadki deklaracji zarówno sympatii, jak i obojętności obserwujemy w stosunku do większości uwzględnionych w badaniu narodów, przede wszystkim tych, które są dobrze postrzegane przez ankietowanych. Być może mamy do czynienia z ogólniejszą tendencją polegającą na tym, że Polacy zaczynają odnosić się do innych narodów bardziej powściągliwie, a mniej emocjonalnie.

Opracował
Michał STRZESZEWSKI

⁵ Zob. komunikat CBOS „Polacy o misji stabilizacyjnej w Iraku”, grudzień 2004.